

Stijn Demaré

Wakker worden om God te loven

Verwondering, kwetsbaarheid en verbondenheid zijn drie ervaringen waardoorheen we via de natuur in contact komen met een diepere, goddelijke dimensie van de schepping. Franciscus van Assisi toont ons hoe we in die natuurbeleving raakvlakken vinden met een spiritualiteit waarin het danken en God loven centraal staan.

Verwondering breekt af en toe door in het alledaagse leven: de lyrische avondzang van een merel, een mooie, kleurrijke zonsondergang, een dansende zwerm spreeuwen... Het raakt ons in de kern van wie we zijn. Ons leven resoneert mee in dat natuurgebeuren: schoonheid leidt ons binnen in een diepere dimensie van het leven. Het is alsof er iets in ons dat sliep, terug ontwaakt.

verwondering en de openheid voor een nieuwe realiteit

Verwondering overvalt ons: het wordt ons gegeven op een onverwacht moment. Die indringende ervaring is nadien ook moeilijk in woorden te vatten: wat ons in dat ene moment van verwondering gegeven wordt, ontsnapt aan onze pogingen om het in te passen in onze dagelijkse realiteit. Vaak raakt enkel de taal van de poëzie aan het wonder.

Verwondering is een spirituele poort: het omvat een tweevoudige uitnodiging. Ten eerste is het een uitnodiging om meer tijd en ruimte vrijmaken om zo'n momenten meer kans te geven binnen te breken! Dat kan heel eenvoudig door het gewoon vaker stil te maken, vaker in de natuur te wandelen. Ten tweede is het een uitnodiging om te leren hoe we in elk moment, in het hier en het nu, ons meer openstellen om het wonder te kunnen zien.

wakkere mensen worden om God te loven

Bonaventura schrijft in het eerste hoofdstuk van *Een reis van de ziel naar God* hoe de natuur een spiegel is van God en hoe alles wat geschapen is, intrinsiek getuigt van Gods unieke en verbindende scheppingskracht.

Wie niet verlicht wordt door de schittering van wat geschapen is, is blind. Wie niet wakker wordt van de schreeuw van de schepping is doof. Wie God niet looft omwille van de schoonheid, de veelheid, de grootsheid, de levendigheid... is stom. Open daarom uw ogen, gebruik uw spirituele oren, maak uw lippen los en wek uw hart op om te zien, te horen, te loven, lief te hebben en te aanbidden, uw God groot te maken en Hem te eren in alle schepselen. (Bonaventura, 7)

Franciscus van Assisi was zo'n wakkere mens: het wonder van de schepping bracht hem dichter bij God. Volgens Thomas van Celano loofde hij God zonder ophouden door en voor zijn schepping (1 Cel 80). Die radicaliteit om onophoudelijk God te loven is geworteld in het hier en nu: zonder ophouden betekent immers altijd, elk nu-moment opnieuw, in alles wat Franciscus deed. Bij elke stap die hij zette, bij elke ademhaling die hij nam, bij elke handeling die hij stelde, wilde hij telkens en opnieuw het wonder van de schepping in en doorheen hem ruimte en gestalte geven. Franciscus nam dus de opdracht om te ontwaken voor het wonder van de schepping heel serieus. Thomas van Celano verwijst hier in deze paragraaf 80 over het loven van God door en voor de schepping ook impliciet

naar het Zonnelied, door naar de lofzang van Daniël te verwijzen als inspiratiebron voor Franciscus' onophoudelijke lofprijzing.

Het Zonnelied getuigt ook van Franciscus' onophoudelijke lofzang. Het eindigt ook niet toevallig met een oproep om God te loven in nederigheid. Het toont ons aan hoe het loven van God een nieuwe dynamiek op gang brengt: alles draait om de Schepper en diens broederlijke en zusterlijk scheppingsdynamiek. Het criterium van menselijk handelen is geen winstbejag of verwerven van eer of macht, maar juist het omgekeerde. In alles wat we doen stellen we telkens opnieuw God centraal door het wonderlijke en het goede in diens schepping te waarderen, te vermeerderen, te versterken, te respecteren. De mens plaatst zich niet langer eenzaam en alleen in het midden, op de plaats die enkel God toekomt.

zuster dood en zuster, moeder aarde

Franciscus looft God voor en door zuster dood. Spontaan associëren wij de dood niet met iets om dankbaar voor te zijn. De lichamelijke dood tekent fundamenteel en pijnlijk ons leven: het begrenst ons en maakt ons eindig en kwetsbaar. Het snijdt ons ook af van mensen die we liefhebben: hoe kunnen we hiervoor God loven? De confrontatie met eindigheid gaan we spontaan uit de weg, maar uiteindelijk ontkomt niemand eraan. Door deze begrenzing daagt zuster dood ons echter uit om écht te leven, te groeien, vruchten te dragen en het leven door te geven in hiernumaals. Begrensdheid en eindigheid openen een authentieke horizon vol on-eindige mogelijkheden en stuwt ons voort.

Leven en dood gaan ook samen in de natuur: Franciscus looft God door en voor broeder wind ook de jaargetijden die het leven mogelijk maken. Ons leven wordt vaak afgespiegeld tegenover de jeugdigheid van de lente, de volwassenheid van de zomer, de rijping van de herfst en de dood van de winter. Ook in ecosystemen gaan leven en dood samen: wat vergaat herleeft op een of andere manier. Gevalen bladeren van de bomen worden humus, verteerd voedsel wordt bemesting... De kringloop van het leven omvat de dood.

Zuster dood en de natuur vertellen ons dat niets voor de eeuwigheid is geschapen maar alles zijn beperkte tijd heeft. Opvallend noemt Franciscus onze moeder aarde ook een zuster, want ook zij is geschapen en dus eindig. Het staat haaks op ons economisch model vandaag dat eeuwige groei nastreeft en hiervoor zuster moeder aarde uitbuit (Laudato Si, § 2). Wakkere mensen zullen vandaag niet alleen openstaan voor het wonder van de schepping, maar ook de schreeuw van de aarde horen. Mochten we ons beter verhouden tot zuster dood en onze eigen begrensdheid, dan zouden we wellicht ook beter in staat zijn de begrensde draagkracht van onze zuster, moeder aarde te respecteren. In die zin zijn zuster dood en zuster, moeder aarde die ons het leven schenkt, bondgenoten.

in broosheid gedragen worden

In één van zijn wijsheidsspreuken geeft Franciscus ons wijze raad om aan de slag te gaan met onze kwetsbaarheid. In zijn geschriften is een alternatieve, gulden regel terug te vinden: 'Gelukkig de mens, die zijn naaste in diens broosheid draagt, zoals hij door hem gedragen wil worden als hij in een soortgelijke situatie verkeert' (Wijs 18, 1). In plaats van weg te kijken van wat ons eindig en kwetsbaar maakt, biedt deze broosheid juist de sleutel tot deelname aan Gods creatieve scheppingsdynamiek. Deze confrontatie legt letterlijk en figuurlijk de vinger op de wonde: er is geen leven zonder dood, geen vreugde zonder verdriet, geen groei zonder pijn, geen liefhebben zonder loslaten. Het leven is in se kwetsbaar. Wanneer pijn en verdriet ons uit balans brengen is het een lange zoektocht de balans te herstellen, maar wie de balans niet herstelt en elke vorm van pijn en verdriet uitsluit, sluit ook elke vorm van nieuw leven uit. Levenswijsheid biedt ons een mildheid om te leren aanvaarden wat is, en een radicaliteit om elke dag opnieuw de kansen te benutten om voluit te leven.

Broosheid creëert een openheid om tot relatie met anderen te komen die even kwetsbaar zijn als wij. Er opent zich doorheen kwetsbaarheid een ruimte voor wederkerigheid met die kwetsbare anderen.

Dat is ook wat in Franciscus' ontmoeting met de melaatse gebeurde. De melaatse hield Franciscus een spiegel voor van eigen lijden; en als de omarming van de melaatse voor Franciscus een omwenteling betekende, dan was het omdat hij eigen lijden en afgescheidenheid ook kon omarmen en zich opnieuw kon inschrijven in en deel uitmaken van Gods creatieve scheppingsverbondenheid. Er opende zich een nieuwe dimensie in hem die zijn leven radicaal deed veranderen en van waaruit hij verder wou leven.

In dit nieuw, ontwaakte leven overstijgt Franciscus meteen ook de intermenselijke relationaliteit en stelt hij zich open voor al wat leeft. Zoals gekend was Franciscus vaak begaan met dieren in nood. Voorbeelden zijn legio: bijen laat hij tijdens de winter honing brengen (1 Cel 80), een haas wordt uit zijn val bevrijd (1 Cel 60), roodborstjes gevoed (2 Cel 47).

Kwetsbaarheid en eindigheid is niet alleen eigen aan mensen en dieren maar in se ook aan alles wat groeit en leeft: elk groeiproces kent groeipijnen en brengt tijdelijk onevenwicht, dus ook bij bomen, planten... Bij uitbreiding kunnen we zelfs stellen dat ook ecosystemen altijd kwetsbaar zijn in de onophoudelijke zoektocht naar balancerende evenwichten. Een ecosysteem dat niet meer balanceert en niet meer kwetsbaar is, is niet langer leven gevend.

Zorg dragen voor wat kwetsbaar is, betekent vandaag dus proactief zorg dragen voor onze gekwetste zuster, moeder aarde. De zomer van 2022 werd opnieuw getekend door hittegolven; alarmerende IPCC-rapporten¹ volgen elkaar op, uitstervende diersoorten en verlies aan biodiversiteit verarmen het leven op aarde en versterken onevenwichten in ecosystemen die onder druk komen te staan... Zorg dragen voor de kwetsbaarheid van wat leeft, is ook zorg dragen voor onze eigen kwetsbaarheid, want door pijn en uitbuiting heeft zuster, moeder aarde minder ruimte om ons, zoals voorheen, gastvrij onderdak te blijven bieden. De wederkerigheid verschrompelt.

alle schepselen, zegen de Heer

In zijn *Aansporing tot het loven van God* schrijft Franciscus: 'Alle schepselen, zegen de Heer' (AanspLof 11). In deze oproep schuilt de kern van Franciscus' spiritualiteit. God heeft de schepping doorheen zijn liefdekracht geschapen en aaneen gesmeed. God loven en zegenen is geen lippendienst plegen aan God maar een fundamentele opgave om vanuit ons geschapen zijn het goede en het liefdevolle uit te dragen en door te geven. Dat de schepping een spiegel is van God is niet zozeer een passieve spiegel waarin we kijken en de schepping observeren, maar een uitnodiging om zelf actief deel uit te maken van die spiegel waarin we, net als alle andere schepselen, het goede proberen uit te stralen.

In zijn Wijsheidsspreuk 5 waarschuwt Franciscus zijn medemensen: 'Alle schepselen onder de hemel dienen, erkennen en gehoorzamen hun Schepper naar hun aard beter dan jij' (Wijs 5,2). Het staat in schril contrast met de bijzondere plaats die wij in de schepping van God gekregen hebben, toen we naar zijn beeld en gelijkenis werden geschapen. Meer nog dan andere schepselen zouden we een afspiegeling van God moeten zijn, maar tegelijk slagen we daar vaak niet in, integendeel. In plaats van God te loven, roemen we onszelf voor onze eigen talenten die we ons toe-eigenen en gebruiken voor eigen rekening. Franciscus schrijft dat we eigenlijk alleen mogen roemen, paradoxaal gezien, op onze zwakheden en zo verwijst hij eigenlijk opnieuw naar de confrontatie met onze kwetsbaarheid en de keuze om elkaar in die broosheid te dragen.

Het goede in de schepping leren zien en doorgeven, het wonder van wat is op elk moment als wakkere mensen proberen te ontvangen, de eindigheid en kwetsbaarheid als deel van het leven omarmen en van daaruit ons inschrijven in die broeder- en zusterlijke scheppingsdynamiek: Franciscus incarneerde deze opgave op zo'n perfecte manier dat Bonaventura van hem een tweede Christus maakt die de relationele gebrokenheid van de zondeval op een unieke manier herstelt (Laudato Si' § 66). Meer

1 IPCC: Intergovernmental Panel on Climate Change.

dan ooit is dit vandaag een dringende oproep om, naar zijn voorbeeld, ook aan de slag te gaan om de gebroken relatie met onze zuster, moeder aarde en daarmee ook de relatie met God te herstellen.

5 voor 12: tijd om het Zonnelied te bidden!

Naar aanleiding van de zevende verjaardag van de Encycliek *Laudato Si'* op 24 mei 2022 roept TAU - *franciscaanse spiritualiteit vandaag* op om een jaar lang telkens op de vierde dinsdag van de maand om 5 voor 12 het Zonnelied te bidden. Het Zonnelied wordt in *Laudato Si'* als een visioen op een universele broederlijkheid naar voor geschoven. Paus Franciscus plaatst tegenover dit visioen tegelijk een schrijnende realiteit: zuster moeder aarde weent, samen met de armen, om het onrecht en de uitbuiting dat haar wordt aangedaan. Ondertussen blijft de klimaatcrisis groeien en is er, meer dan ooit, nood aan ecologische bekering. Het is dus echt wel 5 voor 12.

TAU nodigt iedereen daarom uit om samen om 5 voor 12 even de tuin in te gaan, onder een boom te gaan zitten, door het raam naar de vogels in de lucht te kijken of, als je er de tijd voor hebt, zelfs het bos in te trekken en zo op een of andere manier verbinding maken met die broederlijke en zusterlijke band met de natuur. Om 5 voor 12 bidden we samen met elkaar verbonden het Zonnelied en maken het nadien nog een aantal minuten stil. God loven doen we niet enkel met woorden maar door wie we zijn: laten we op alle mogelijke manieren terug een afspiegeling worden van Gods liefdevolle scheidingskracht.

literatuurverwijzing

Bonaventura, *A Journey of the Mind into God*. Christian Classic Ethreal Library, Grand Rapids, MI, 2002. (De tekst uit hoofdstuk 1, paragraaf 15 is een eigen, vrijere vertaling uit het Engels).

Franciscus van Assisi, *Geschriften*. Haarlem: Gottmer, 2004.

Paus Franciscus, *Geprezen zijt Gij! Over de zorg voor het gemeenschappelijk huis*. Wereldkerkdocumenten 35, Brussel: Licap, 2015 (in tekst verwijzing 'Laudato Si' en paragraaf).

Thomas van Celano, *De oudste verhalen over Franciscus van Assisi. Het leven van Sint-Franciscus en het gedenkschrift van Franciscus*. Haarlem: Gottmer, 2007.

STIJN DEMARÉ,

Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen, studeerde filosofie en theologie. Hij is stafmedewerker van TAU – franciscaanse spiritualiteit vandaag. E-mail: stijn@franciscaansleven.be.